

ЗАБАВЧАЈ

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ И ПОУКУ.

Број 10.

У Новоме Саду 5. Марта 1878.

Год. I.

ФРОМОН МЛАЂИ И РИСЛЕР СТАРИЈИ.

НАПИСАО АЛФОНС ДОДЕ.

ПРВА КЊИГА.

(Наславак).

И тако говорећи стаде нестрпљиво дражесном гипкошћу намештати му махраму око врата.

Рислер да се растопи од тешке милине. Он се само смеши на Сигисмунда, пресретан, што на своме врату осећа рукавицу малене руке, а не опажа, да сви прстићи те ручице дрхћу.

— Узмите ме под руку, — рече, па се обоје врате у дворану.

Уз дуги скут беле јој хаљине још је неспретније пристајао лоше скројени фрак. Хаљина се не може тако брзо дотерати као махрама око врата, па је фрак морао да остане такав, какав је... Док су тако пролазили, сви су их поздрављали, а Сидонији је то годило, па се некако поносила, што се свако отимаше за осмех јој. Жали боже, то не потраја дуго. У једном куту дворане седела је млада, лепа жена, коју нико не позиваше на игру, па је мирним оком посматрала целу игранку. Чисто је обасјаваше радост прве материнске среће.

Чим је опази Рислер, потече к њој, па примора Сидонију, да седне до ње.

Не треба ни рећи, да је то била „мадам Шорш“.

Та с киме би он могао говорити с таквим нежним поштовањем? У чију би другу руку, ако не у њену, могао положити руку своје мале Сидоније и рећи: „Ви ћете је радо имати, је л' те? Ви сте тако добри... Њој треба ваш савет и ваша умешност у познавању људи...“

— Али, драги Рислере, — одговори му госпођа Жоржина, ја и Сидонија од давна смо пријатељице... Па имамо разлога, да се и сад још пазимо...

Мирно, отворено око у ње заман је гледало, да се сукоби с оком старе пријатељице.

Не познајући ни мало женске и сматрајући по старој својој навици Сидонију као дете, настави Рислер пређашњим гласом:

— Угледај се у њу, чујеш ли ме, мала?... На свету нема такве жене, као што је „мадам Шорш“... У ње је срце као и у добричине оца јој... Сушта Фромонтова!...

Сидонија се поклониле, ником поникне, ни речи не рече, и сва претрне од врха својих

атласких ципелица, па до врх вршка венца на глави.

Ништа од тога не опази честити Рислер.

Игранка, свирка, цвеће, светила, све га је то узбунило. . . Чинило се, као да је опијен, као да је с ума сишао. Мислио је, да су и сви други, као и он, сретни, пресретни. Неје он видео зависти, неје опажао сићушне мржње, која је кипила у многој окићеној глави.

Он неје видео, где се Делобел, уморен од силног напрезања, да покаже како се лепо уме кретати, наслонио на отворено огњиште. Једну је руку задео у недра, другом притиснуо шешир о бок, па ипак још нико и не помишља на то, да би га ваљало позвати, да покаже свој глумачки дар. Он неје видео господара Шеба, како мрко гледа, како се силом протуркује на врата и како се горопади још већма него пре. . . Ох, ти Фромонтови! . . . Виш ти њих, како се они ту у сватовима славе и хвале. . . Сви су ту са својим женама, својом децом, својим пријатељима, и с пријатељима пријатеља својих. . . Мислиш, да се од њих когод жени! . . . Ко говори о Рислеру, о Шебу? . . . Несу га ни приказали, њега, оца невестиног! . . . А највећи гњев у том човечуљку распаљује госпођа Шебова, која се на сав свет љупко осмехује.

И овде, као готово на свакој свадби, биле су две разлучене струје, које су се среле, али се несу слиле једна у другу. За мало, па се једна другој с пута уклонила. Ти Фромонтови, који су толико једили Шеба, и који су били као нека аристократија на игранци, за тим председник трговачке коморе, одговорнички судија, неки на гласу трговац чоколадом и члан саборски, стари милионар Гардиноа — сви су ти око по ноћи поодлазили. За њима су отишли у својим колима Жорж Фромон и жена му. Само је остала друга струја: Рислер и Шебови, па се с места светковина преобрази: настаде већа хука и бука.

Кад виде славни Делобел, да га нико не позива да коју рекне, науми, да се и сам позове. Стане говорити громким гласом, да се све разлегало, монолог из Руј Бласа: „Нека вам је на здравље, ој, господо!“ . . . а около стола све је већа тишма, граја и јагма око чоколаде и пунча. По одмарачама се шире госпе у скромном оделу, које су направиле закидајући од својих кућевних потреба. Веселе су, што и оне могу помолити свога лица

и мало се разметати. И трговачки помоћници мало по мало, па се већ усуђују, да и они приреде по коју четворку.

Невеста од давна наваљује, да се иде кући. На послетку је нестале с Рислером и госпођом Шебовом. Али и не сневај, да ће одлазити г. Шеб, који је истом сада дошао до тога, да буде први момак у том колу. До беса, та ваља да мора бити некога, који ће заступати домаћина! . . . А ево моје главе, да ће се тај човечуљак знати наћи као домаћин, како ваља. Сав се запурио, наређује, зипара, мислиш да је ван себе. Чак испред куће, могло се чути, како с гостионичаром вефурским говори о политици, говори дрско, жестоко. . .

. . . Пустим парижским улицама иду полагаано сватовска кола. Мамуран кочијаш испустио из руку беле узде, а кола миле пут предграђа, што се зове Маре.

Госпођа Шебова много говори, набраја све сјајности данашњег знаменитог дана. Највећма је занео прекусан ручак, узор за добар живот. Сидонија сањари у куту и засенку од кочија, па ако Рислер, седећи према њој, и не понавља сад оно своје: „Ја сам сретан“ . . . ипак срећу ту осећа у души својој. У један мах хтеде дохватити се беле ручице, која се била наслонила на прозор од кочија; али те ручице брзо нестале, и од тог часа седи Рислер мирно, не миче се, него обожава немо.

Кола су ишла улицом рамбитоском, у којој су товари од поврћа, пролазила су крајем улице буржоаске, па савише за рогаљ Аркива у улицу Брачку. Ту стану. Госпођа Шебова сиђе с кола пред своја врата, која су сувише тесна била за њезину свилену хаљину, као и тремак, куд беше тешко провући се с хаљином, која је шуштала, и с карнирима, који се томе чисто одуширили шушњавом својом. . . Мало за тим отворе се грдна крила на доврацима у улици Вијелходријетској. Над доврацима, испод истра грба витешкога, плави се плавим писменима написани цимер: „Тапете“. Кроз отворену капију уђу сјајна кола.

На једаред као да се из сна пренула невеста, која је до сада била непомићна, те се чинило као да дрема. Да несу сва светила простране зграде била угашена, Рислер би био опазио на лепом, загонетном лицу своје невесте осмех неке победе. Кола не звршаше по ситном песку по дворишту, већ полагано

Стану пред отвореним степенима куће на два спрата. Ту станује млада породица фромонтова, а над њима ће се сместити Рислер старији са својом женом. Стан је леп и сјајан. Ту се тиме свете богати трговци за оне тамне улице по запуштеном предграђу. Степени су до горе застрти ћилимом. У трему мирише цвеће. На све стране сјаје се бели мрамор, огледала и нов намештај.

Рислер, радостан, оде да разгледа све просторе новог стана, а Сидонија остаде сама у својој соби. У соби виси мала, плава лампа, која распростире светлост. Сидонија одмах бади поглед најпре у огледало, те се стаде огледати од пете до главе, стаде разгледати на себи богато рухо, на које се још неје навикла била. За тим место да легне, отвори прозор, наслони се на њега и стаде гледати у врт мирна, непомична.

Ноћ је била ведрa и топла. Она је гледала јасно пред собом целу творницу, прозоре јој без броја, висока јој и сјајна стакла, дуги димњак, који као да досиже до неба у мраку. Мало ближе види дивно искићени врт, који допире до старих зидина некадашњег племићког двора. Свуд су наоколо сиромашни кровови мрка изгледа, и мрачне, ал' тако мрачне улице... На један пут сва се стресе. Тамо доле на најтамнијем и најружнијем од свију тих малих станова, који се једно на друго наслањају, као да их притискује невоља, отвори се прозор у петом спрату. Она је тај одмах познала. Био је то прозор од тремка, где су јој становали родитељи.

Лебрњи прозор!...

Шта ли јој све не пада на памет на само то име. Колико је сахата, колико ли је дана она тамо проживела, наслоњена на влажну оплату, те отуд гледала овамо на творницу. Па и сада, у овај мах, чини јој се, као да тамо одозгоре гледа тужно, невесело лице мале Шебове, и у јадном оквиру онога прозора разви се пред њезиним очима сав живот јој за детињства, све јадно девовање паришке девојке.

II.

ЖИВОТ МАЛЕ ШЕБОВЕ. — ТРИ ПОРОДИЦЕ,
А ЈЕДАН ТРЕМАК.

За сиромашне породице у Паризу заједнички је тремак толико као да имаш једну собу више, те тим као да ти је и стан већи. Туда допире лети нешто свежа зрака, ту се састају жене на разговор, ту се деца играју.

Кад би мала Шебова подигла виком сво-

јом кућу на главу, мати ће јој рећи: „Одмах да си се смирила! Не досађуј ми! Хајд', играј се на степенима!“

И дете је послушало и отрчало тамо.

Тај тремак на степенима на највишем спрату старе куће, отегао се у дуги, високи ходник, затворен према степенима гвозденим оградом. Светлост долази у нутра високим прозором. Кад си погледао кроз тај прозор, видео си кровове, двориште и друге прозоре, а нешто по даље врт фромонтске творнице, који између великих старих зидина изгледаше као какво зелено језерце.

Све то не беше баш пријатно, али дете се радије ту бавило, него у соби. Ту је било све мрачно, особито кад падаше киша, те Фердинанд неје излазио.

Фердинанд Шеб, који је увек смишљао у глави нове и нове мисли, а које се, на жалост, увек изјаловиле, био је од оних многих лењих паришких грађана, којима је непрекидно до тога стало, да пронађу што ново, а девета им је брига, да ли се то може извести. Његова жена, коју је у почетку био занео, за мало, па је увидела његово ништавило, те је на послетку трпељиво и равнодушно сносила све његове сањарије о срећи, сањарије, које ти остављају тек тугу у срцу, кад видиш, да се не могу испунити.

Од осамдесет хиљада франака, што му је она мираза донела, а он их сретно спискао, подузимајући се ћоравих послова, једва су могли сачувати нешто мало, што им је доносило приход. То им је дизало цену у очима њихових суседа, као и онај вео од кашмира госпође Шебове, и на послетку два сићушна дугмета, два драга камена, што је она чувала у кутији стара кроја франачкога. Та кутија је била подуплаћена белом кадивом, а име златарово на њојзи, написано златним словима, истрло се за тридесет година. То беше једина залишна ствар у том сиромашном стану!

Дуго, веома дуго тражио је г. Шеб место, које би му помогло, да умножи свој приход. Али он је тражио тако занимање, у ком би могао своју дужност вршити стојећи или ходећи, јер му здравље не допушташе, да ради седећи.

Чинило се, као да се тај човечуљак, првих дана свога брака, док је радио у велико и на колима путовао, у том раду свом морао изврнути с кола и да се тада јако повредио. О томе је говорио сваком приликом, као да је хтео тиме да оправда себе, што је био лењ и беспосличар.

Неси се могао ни пет тренутака разговарати са г. Шебом, а да те не запита поверљиво:
— Ви сигурно да знате за несрећу, која се догодила кнезу орлеанском?

Па онда би, гадећи се по својој ћелавој глави, овако додао:

— Та иста несрећа снађе и мене за младости моје.
(Наставиће се).

Крај стуба слободе.

(Наставак.)

Оружана пратња, шума од бајонета пратила је краља на губилиште, који је имао по закључку конвентском да претрпи смрт без сваког даљег одлагања, за двадесет и четир сахата после изречене пресуде. Кад се кренуо тај потоњи поход Људевитов, владала је у Паризу нема тишина. Страх и послушност скаменише душу у Паризу. Само се чуше бубњевци и топот коњице, која је опколела кола, на којима је краљ био, тако, да се иза бајонета једва и угледати могао. Та је пратња на путу к губилишту самом задржана на један часак. Неколико младих завереника улетеше с голим сабљама у убојне редове с подвиком: „Овамо сви, који ће краља да избаве!“ Кад се нико томе не одазва, употребише произведену забуну, пробише се на противну страну и изгубише се по улицама.

После тог се пратња даље кретала кроз миран и непомичан народ, док није доспела на револуционо место. Ту је зрак зимњег сунца пробио маглу и осветлио место, на којем се искупило до сто хиљада народа, осветлио је регimente од париске посаде, које су опколиле губилиште и оне целате, који очекиваху жртву, па и ону смртну справу, која се високо уздигла над светином са црвенобојадисаним даскама и балванима.

Та је справа била гилотина. Машина је та пронађена у Италији. Неки чувен лекар у уставотворној скупштини по имену Гилотен увео ју је у Француској; револуција је тиме хтела да замени оно ужасно и безчасно погубљивање, које је дотле било уобичајено. Добра страна по духу законодаваца у те справе била је та, што није људска рука крв човечију проливала, него оруђе без душе, које је неосетљиво као дрво, а непогрешно као гвожђе. На знак један падне секира сама по себи. Та секира тешка падала је хоризонталним и вертикалним кретањем и тежином свога пада и муњевитом брзином, одрубљивала је главу од трупа. Тако је нестајало бола и времена при извршавању смртне казни.

Кад се приближила краљева кола том страшном месту, обузе светињу на један мах

свечана непомичаност нека. Кола се зауставише неколико коракљаја пред губилиштем. Два сахата трајала је пратња та од тамнице у Танглу до губилишта.

*

Кад је краљ приметио, да су кола застала, подиже очи са зборника и пришапну тихо свештенику своје на ухо: „Чини ми се, да смо приспели?“ Овај му одговори немим само климањем. Целат париски отвори врата од кола и жандари изиђоше. Краљ пак затвори поново врата и рече достојанствено судијама, жандарима и варошким претставницима: „Господо моја, препоручујем вам овог човека,“ показујући на свог свештеника, „побрин'те се, да му се не нанесе каква увреда после моје смрти. Пазите на то.“ Нико му неодговори. Краљ хтеде да понови то и нагласи, ал' га један од судија прекиде. „Добро, добро,“ рече му, „буди спокојан, побринућемо се, дај да свршавамо.“ Краљ сиђе. Три га целата опколише и хтедоше, да му хаљину скину на подножју губилишта. Краљ их величанствено одбије, скиде сам своју хаљину и мараму с врата и обнажи се до појаса. Целати му се опет примакоше. „Шта ћете,“ рече им пола зловољно. — „Да вас вежемо,“ одговорише му и већ га ухватеше за руке, да га конопцем вежу. „Мене да вежете!“ одговори краљ са гласом, у коме се тој срамоти одапирала сваколика слава лозе му. „Не, не! то не ћу никад допустити! Свршунте ваш посао, ал' ме неvezујте, оставте се тога!“ Целати нехтеше одустати од своје намере него се већ силом хтедоше да лате свога посла. На подножју губилишта у мало што се неизврзе кавга недостојна. Краљ хтеде поштовати достојанство своје смрти и мир својих последњих мисли, те баци поглед на свештеника, као да га хтеде тиме за савет да упита. „Ваше величаство“, рече слуга божији, „подвргните се без одпора том новом руглу, као последњој сличности између вас и бога, који ће вам награда бити.“ Краљ подиже очи к небу погледом, у коме лежаше прекор и поданост.

„Збиља,“ рече, „само пример бога једног може учинити, да таку срамоту поднесем.“ За тим се окрете целатима и пружи им руке. „Ево, радите, што вам је воља, ја ћу да испијем пехар до дна.“

Кад се пењао нуз степене губилишта, ослањао се о раме свештениково. По тежини дела чинило се, да му је дух клонуо; кад се пак доспео до горњег степена, остави свештеника и сигурним кораком пређе преко губилишта попреко. У мимоходу баци један поглед на секиру, па се на мах окрете лево, тако, да је стојао баш према негдањој галати својој и на оној страни, са које га је највећи део народа видети и чути могао. „Народе“, рече Људевит XVI. гласом, који се одјекивао кроз тишину и јасно допирао до другог краја тога места. „Народе! Ја мирем без злочина, којима ме окривљују! Траштам виновницима моје смрти, и молим се богу, да крв, коју ви проливате, никад не падне на Француску!...“ Хтео је да продужи. Шеф генералног штаба над војском, која је била улогорена код Париза, заповеди, да се у бубњеве удају. Бубњевци задобоваше и угушише не само краљев глас него и жубор у светини, који се почео помањати. Осуђеник пође опет лагано ка гилотини и предаде се целатима. Кад га на даску привезаше, баци он још један поглед на свештеника, који је клечао на рубу губилишта. Био је при свести до последњег часа. Даска се спусти, секира паде и одрубилу главу.

Један од целата узме главу погубљеног за носу, показа је народу и ошкropи крвљу крајеве од губилишта. Неки републиканци копеше се, замочише врхове својих сабаља и копаља у крв, узвитлаше их к небу с великом: Да живи република! Прангије оглашаше најудаљенијим предграђама, да је краљевство с краљем погубљено.

Народ се разишао ћутећи. Остатке Људевитове бацише у гробље магдаленско, по-

мешаше их с кречом, да кости од те револуционе жртве буду за свагда уништене. Улице се испразнише. Неколико оружаних републиканаца пролазише кроз варош, јављајући смрт тирана и певајући марсељезу.

*

Ко би хтео пресуду да изриче над тим чином прве француске револуције и ту пресуду да ослања са погледом на политичну цел, тај би се морао колебати при свом изрицању. Смрт краљева отуђила је републици и слободи велики део оног становништва, које суди о догађајима само по срцу. Човечија је нарав пуна осећаја. Република је заборавила, да тим чином даје краљевству нешто, што је налик на мучеништво, а слободи нешто, што наличи на освету. Спремила је против републиканске ствари, а у хатар краљевства: осећаје, заузимање и сузе код неког дела међу народима. Ко може порицати, да је сажалење са судбином Људевита XVI. и породице му много допринело, те се краљевство после неколико година опет помолити могло. Крв Људевита XVI. проузрочила је донекле све оне уговоре, које европске силе склопише међу собом, да окриве и угуше републику. Крви је те било и у оном уљу, којим се помазао на скоро после тога Наполеон, пошто се заклео слободи и републици.

С друге стране мора се и то признати, да тај чин, то губилиште, нека ванредна сила беше. То беше моћ очајних излазака и неопозивих одлука. То погубљење изложило је републику освети престолној и тако народу улило грчевиту снагу, снагу очајну. Поравнању, неодлучности, преговорима, свему томе настаде крај. Смрт, у једној руци с целатском секиром, у другој с тробојном заставом, то је био једини преговарач и судија између монархије и републике, између ропства и слободе, између прошлости и будућности народне.

(Наставиће се.)

Прича о првом човеку.

Новела Адолфа Вилбранта.

(Свршетак.)

Од тога часа био сам најсретнији човек на свету, јер сам у овој пустој, чаробној осами имао прагу, с којом сам уживао рајске дане, имао сам пријатеља, који је са мном филозофирао, и ванредног поданика, који ме је обожавао. Осим тога мало је и то особиту драж за мене, што ми је

живот био замотан копреном тајне: љубав наша морала је остати сакривена, јер није имала никаква изгледа ни будућности.

— Ми немамо никакве будућности, рекла би често Аурелија; па уживајмо бар сада!

Давао сам јој за право. Срећу ми је још више

узносила та романтичност, тај трагични присе-
нак. У томе добу — о том сведоче моје хартије
— правио сам шта више и стихове...

Само ми се каткад по један облачак, премда
мален и прелазан, навлачио над мојим рајем. Је-
дило ме је на име, што се Аурелији мајмун, који
јој је пређе био тако мрзак, сад допадао све више
и више. Од онога доба, од како сам се с њиме
борио, нашла га је Аурелија занимљивијим. Као
што је говорила мени и Рудолфу, почела га је
и она проучавати. Посадила би га пред-а-се на
столичицу, па би му допуштила, да јој се удвара, да
јој чита, пева и свира: јер доиста је невероватно
и мора човеку стати памет, како је тај створ све
лако схваћао и брзо учио. У развијћу његовом
показивало се чисто неко грозничаво напредова-
ње; очи су му све дубље упадале и светлиле се
— као и моје —, сваким даном долазио је све
блеђи (готово се није могао више ни звати мр-
ким), чело му је добивало све лепшу округлину
и било је увек врело. Све то доказује, колико је
дух у њему радио и врдио. Чинило се као да је
природа себи предузела, да у томе телу за не-
колико месеца по ново представи цео спори ток
човековог развијања и усавршавања.

Аурелија се смејала, кад сам јој тако што ре-
као. На то би ми само одговорила, да она не ће
о томе да размишља, и да ћутим, јер се чисто
грози од тога. Али га је она ипак и даље сво-
јим начином проучавала и изображавала, те ме
је по каткад жаоком љубоморности трзала из мог
блаженог сна.

Сретноме човеку брзо протиче време, па је
тако и мени протекло као јучерањи сан. Једног
вечера седели смо нас четворо заједно на зара-
вању. Месец се опет рађао баш као онда, кад
сам оно дошао са „загонетком“, само се већ по-
чела по ваздуху хватати јесења магла. Неко нам
јави, да су се доле испод нашег брежуљка на-
станили Цигани, да моле за мало млека и хлеба,
и да код њих има чудноватих ствари.

— Хвала богу, ето нам промене! рече Ауре-
лија. Овде и онако живимо једноставно као у само-
стану. Хајд'мо да посетимо те Цигане, као што
су некад чинили владоци, кад им какви страни
кнезови прођу кроз њихову област!

Она устане, а ми пођосмо за њом. Понудим
јој своју руку, па да идемо заједно. Примила ју
је, али је ипак и нехотице погледала у „заго-
нетку“, као да се колебала, кога ће удварача
данас да избере. Тај поглед ме је озлоједио, а
особито онај задовољни осмех, којим га је мај-
мун прихватио. Осећао сам дубоко, да га је Ау-

него васпитала. Није ми ни то измакло из очију,
да није више онако покоран ни привржен пре-
мени као пре, и да је од неколико дана поста-
нешто необично поносан и охол... Но Аурели-
ми није дала времена да се на то једим. Она
је повукла собом, притисла ми кришом руку
ћеретала је са мном живо. Брзо смо се сишли
брежуљка.

Доле крај потока горела је ватра на пуст
чистини. Ту се утаборила циганска чета и сак
пила око гвоздењака, што се пушио на ватри.
Како је била лепа месечина, познам одмах
моје чудо, да је то она иста циганска чета, што
сам је видио у алпахској долини. Млада жена
мешала је варјачом вечеру у гвоздењаку, а људи
су као и тада пушили око ватре. Иза неког доба
чуо сам како дречи онај исти мајмун, а оба ме-
веда мумлали су и режали на двадесет корака
од мене. Пренеразио сам се готово, па сам ста-
Осврнем се, али тако, да ми месец није осве-
љавао лица, и погледам у „загонетку“, као
му видим из црта, како ће та појава на ње
утицати и шта ће радити. Видио сам га, кад
је сав претрнуо. Прибрав се мало, стао је, па
прекрстио руке на прсима и гледао разрогача-
ним очима у тај неочекивани приказ.

Аурелија приступи прва Циганима и осло-
них мађарски. Они је не разумеше. Старешини
њихов изјави којекако немачким језиком, да пор-
циганског језика знају и српски. За тим погле-
у мене, и чинило се на њему као да ме се сећа.
Ја сам стојао на свом месту и ћутао сам. Рудолф
је посматрао дружину хладнокрвно, као
кву менаџерију, па се онда окренуо нама, и гле-
нув мене и Аурелију рече пола на глас:

— Нису ни мало занимљиви. Али погледај
молим вас у „загонетку“. Зар не изгледа дубоко
замисљен као неки филозоф? Ко би рекао
то није прави човек? — Па како личи јако
нашег пријатеља. Чини л' се и теби то Аурелија?

Аурелија се осврну, погледа „загонетку“
стране и климну главом некако необично. Осв-
нух се и ја. Мајмун је стајао сâм. Претрнуо
чисто, кад сам на први поглед спазио да је већ
налик на мене, него што сам могао и мислити
и чело, и коса, и очи, и црте и облик — све
то било као и у мене. Прекрстив руке на пр-
ма, као што то обично ја чиним, стојао је
очевидно, као што сам ја био стојао оног вече-
кад сам оно спрам месечине био наишао на
исте Цигане. Пажљиво је управдио своје упале
на њих, слушао је мајмунску дреку, па је он-
са задовољним али ипак филозофским смешем
мислио младу Циганку која је плетала у ке-

не слутећи ко је то, што пред њом стоји. Није могло ни мислити, да га је она могла познати тако преображеног. Па ипак је он био онај исти полумајмунски и получовечији створ, што је онога нечека допузио до ње, што је око ње облетао са животињском зебњом и жудњом, што јој се улаивао својом мајмунско-неразумљивом песмом, и што је најпосле љуто стењао под песницама тих тихих Цигана!

— Сан је то! Сан је то! рекох за се. Осетио сам неку грозу, коју вам сада нисам кадар описати. Чинило ми се — немојте да ме исметете — да сам сад сувишан на свету, долазило ми је као да се цело моје биће пренело и прелило у онај други створ, који сада заступа и узима моје место.

— Сваки то мора приметити! мишљах у себи. Обунио ми се сав мозак. Окренуо сам се, јер га нисам могао дуже гледати нити пустити да ме други гледе. Не знам, колико сам тако стојао. Најпосле приметим; да сам остао сам.

Рудолф ми је с друма довикивао: Сањалицо! Видовњаче! Фантаста! —

Аурелија се доиста сада са „загонетком“ изод руке пењала уз брдо. Лаки ветрић играо се њеним вितिцама. Чуо сам им гласове и смех. Чинило ми се да је једно мој глас, па га је овај други присвојио себи. Ужасан бол проби ми груди. Обузе ме беснило, љубомора, све. Подигао ми руку к уснама и загризао сам је. Било ми је као да сам померио памећу.

— Догодиће се нешто! мишљах; јер сам осетио да се мора догодити нешто. Али ми збуњена глава није могла знати, шта ће се догодити.

Најпосле се приберем и похитим за њима.

Кад сам ушао у кућу, било је све мирно — нигде да видим живе душе. Учини ми се да чујем шапат, час пред-а-мном, час за мном. Најпосле сам слух, па ми се чинило као да свуд чујем неко шуштање. Ишао сам кроз собе све тихо као ухода. На један пут доиста нешто шапће. Отворив врата, загледам у последњу собу. Али где чуда! Мајмун клечи пред Аурелијом, а она га подиже и притиште на своје груди. Крикнем. Још и сад ми је у ушима тај крик, помамни крик, што ми се тад оте из груди. Аурелија скочи нагло, па ме погледа. Чинило ми се да је није толико поплашила изненада и крик, него мој поглед. Појурила је на поље, као да се од какве хавети.

Пустио сам је да бега. У том тренутку имао сам посла само са „загонетком“.

— Издајице! рекох му. Он је стајао на сред

мирно. Видиш, да сам те ухватио, те ми сад нећеш умаћи. Скоте! То ли је твоја благодарност! Али нећеш је више загрлити, јер ћу те — убити.

Прве моје речи потресле су га мало, али при последњим речима усправи се с поносом и самопоуздањем.

— Скоте! понови он. Ко је овде скот? Ти или ја? — Хајд' покушај да ме убијеш! Стискавај само песнице, гризи усне, мршти само лице! Сам си скот! Тебе се не бојим!

Свака реч његова забадала ми се у срце као оштар нож. Викао сам као ван себе:

— Скоте! Аурелију си ми отео! Издајице! Издајице!

— Она је била твоја, а сад је моја! рече он упорно и као са неким пркосом.

Пренеразио сам се, јер глас којим је говорио, звучао је као мој глас.

— Издајице! Хаветињо! Страшило! викао сам. Ко си ти? Шта се створило из тебе? Не смеш више бити то, што си. Ти хоћеш да преотмеш моје место, али за то мораш одлазити са света. Ево пожа, њиме ћу те смаћи!

— Одлази од мене! рече он презорно. Поштовао сам те као бога, а сад видим да си животиња! Баци тај нож! Ја сам теби раван. Ти си се развио истим начином као и ја; само си се ти развијао споро, а ја брзо. Сада је Аурелија моја, и недам је више ником! Она је моја!

— То никад не ће бити! повикнем и скочим к њему. Видио сам, где ми се подругљиво смеје. У том тренутку сјурим му свом снагом нож у груди.

— Боже! — викнуо је. Машио се руком пожа, извадио га је из ране и бадио га на земљу. Није се бранио нити је проговорио речи, него се повукао дувару као да се грозио од мене. Очи је упр'о у мене. Биле су то моје очи, моје рођене. У овом часу лично је тако на мене, као што личим сам на себе.

— Боже! повичем и ја. И из његових уста кап'да је одјекивала та реч. Посртао је све у натраг према великом огледалу, што је висило о дувару. Мислио сам у себи: сад ће се стропштати; а ти си га убио! — Најпосле клоне, па ме још погледа, али не с болом или прекором, него са изразом, као да сам га спасао, као да га је нож избавио од сенке му, од себе самог. Самртнички осмех прелети му преко лица.

Пружим руке према њему, као да га придржим; — али сам хватао само празан ваздух. Као каква парна слика почео се сад топити, разила-

159
још очи; сад нема више ни очију — нема више ничег. Још сам једнако гледао онамо, али сам само још у огледалу видио своју слику преко пута од себе. Био сам блед, погнут; очи узвек рене, поглед укочен. Био сам сам... У тим мислима изгубим свест и паднем о тле.

Приповедач уђута, али је у соби још једнако владала тишина.

— Моја је прича свршена, додаде најпосле.

— Са свим свршена? запита мала Ханријета. При крају приче била је побледила. Тек јој се мало по мало повратила свежа, природна боја.

— Но, за мене је свршена! Ради поштовањих госпођа додајем још, да мој пријатељ Рудолф, тај скептичар, није хтео ништа да зна о свему томе. Он је тврдио, да сам ја ту луду причу измислио у сновима својим, кад сам пао у врућицу, која ме је спопала још оне ноћи. Да, моја драга Ханријето, више недеља лежао сам у врућици, и био сам тако болав, да нико не би тада дао ни пребијене паре за мој млађани живот.

— А Аурелија? Шта је с њоме? запита домаћица с лаким осмехом.

— Кад сам се мало освестио и опоравио од своје бољетице, није било више Аурелије. Била

је отпутовала некуд. Мој пријатељ Рудолф вестиио ми је онако из далека, да је по немимшљењу цела та лудорија и бесмислица — што он то зове — постала отуд, што ме је Аурелија оставила, те сам у младићком очајању шао да ножемсеби прекратим живот; но да сам само ранио, па да сам после у врућици уплео релију у ту мајмунску причу, само да јој се освести.

Ханријета се смејала на то.

— Гле само, како нам он то озбиљно приповеда! рече домаћица.

Он се поклони.

— Но па шта хоћете да мислимо о тој алегоричкој причи? запита г. П. шаљиво-сухим лицем.

Приповедач се мало смешио и ћутао. Придао је у госпођицу Павлину, која се, и не знајући шта се сад још говорило, задубила у мишљање о тој причи, па је упрла поглед на звездано небо.

— Питајте госпођицу Павлину, рече приповедач мало за тим. Уверен сам, да она даје моју алегоричну причу о постању човечије

Павлина климну пред-а-се главом.

— Ја је не разумем! рече Ханријета.

Предео Сава Петровић

Ж И С Т А К.

Књижевне белешке.

(„Обзор“) хрватски политички лист у Загребу под уредништвом г. Ј. Мишкатовића у броју 59. о. год. замера нам, што доносимо роман „Фромон млађи и Рислер старији“ у српском преводу од А. Хаџића, кад га је већ и онако г. Мишкатовић у листку „Обзором“ превео. Мишкатовић неверује, да ће г. А. Хаџић тај роман боље превести од њега и пита: „Хоће ли г. Хаџић превађати и з францеског ил' хрватског?“ Одговарамо му у кратко, да је нама познато било, да је исти роман у „красном хрватском преводу“ већ изишао, ал' да није „хотимична опозиција“ повод и побуда нашем преводу. Ми верујемо и шта више осведочени смо, да ће г. А. Хаџић не само боље, него и далеко боље превести тај роман и то баш с француског оригинала, а не с хрватског, са којег би се такође морало доиста превађати, кад би се хтело да пише леним српским језиком без оног језичког варваризма, којим се Хрвати служе приклањајући се гуђем уливу. Није дакле „ијекавшина“ једина сметња, што ми овде у Новом Саду неможемо сматрати, да такви хрватски преводи и по саму српско-хрватску књижевност нешто вреде. Побуда је дакле српском преводу много дубља. Да ли с тога и Хрвати преведоше толике ствари, које су српски преведене далеко боље и далеко раније, то незнамо. „Обзор“ вели, да то бива које из незнања, пошто једни незнају за рад других, а гдекад с некакве хотимичне опозиције.

„Завичај“ излази сваке недеље. — Претплата се шаље администрацији „Заставе“ и „Завичаја“.

Рукописи пак, који се односе на уређење листа уредништву „Завичаја“.

Цена је листу за непретплатнике „Заставе“: на год. 3 ф. (8 дин.) на по г. 1 ф. 50 нов. (4 д.) на четврт год. 80 нов.

„Српска народна задружна штампарија“ у Новом Саду.

Различности.

(Инџинир Гајдер) наишао је у јужној Аустрији близу Пор-Шак-Донела на нову, до сад непознату реку, којој даде име „Thomas Ewens Spring Ponds“, по имену једног из тога предела. Он имаде по налогу аустријске владе, да суши тај влажни предео, те направи велику јаму, из које извираше споменута река. Та јам дубока 30 стопа. У своме току, који није дужи од пет енг. миља, прелази та река још преко три друге јаме, које су такође дубоке 30 стопа. Јам је широка 25 ст. а дубока је 16

(Кобден клуб у Лондону) расписао је пројекат дине седам награда за израђивање знанствених тематских тих седам награда добиле су пет — женске саме.

(Телефон.) Покушавало се, да се помоћу телеграфским средством телеграфске жице разговарају Енглези и Французи преко канала. Покушаји су испали врло добро. Песме, него и поједини гласови, на разговор чуо се врло добро. Ваља још додати, да се за време „телефонских“ једнако и „телеграфирало“ на тој истој жици, и ил' у том остаде јасан учинак.

(Велики поклон.) У Ајзенаху даје најбогатији грађанин Ајхел-Страјбер зидати монументално позоришног камена и гвожђа, и поклониће га вароши чим буде завршено. Пре неколико година дао је тај исти добротвор основну школу зидати велику школу и велику касарну и објектано је такођер вароши.